

Ölands Wärdshus

Arkeologisk undersökning, etapp 3 – markarbeten våren 1991

Fornlämning 216, en vikingatida/medeltida boplats
Solberga 4:8, Köpings socken, Borgholms kommun, Öland

Hella Schulze

Rapport januari 2001
Kalmar läns museum

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	2
Uppdrag och arbetsmetod	2
Topografi, fornlämningsmiljö och kulturhistoria	2
Resultat från schaktningsövervakningen	2
Slutord	4
Litteraturförteckning	5
Tekniska och administrativa uppgifter	5

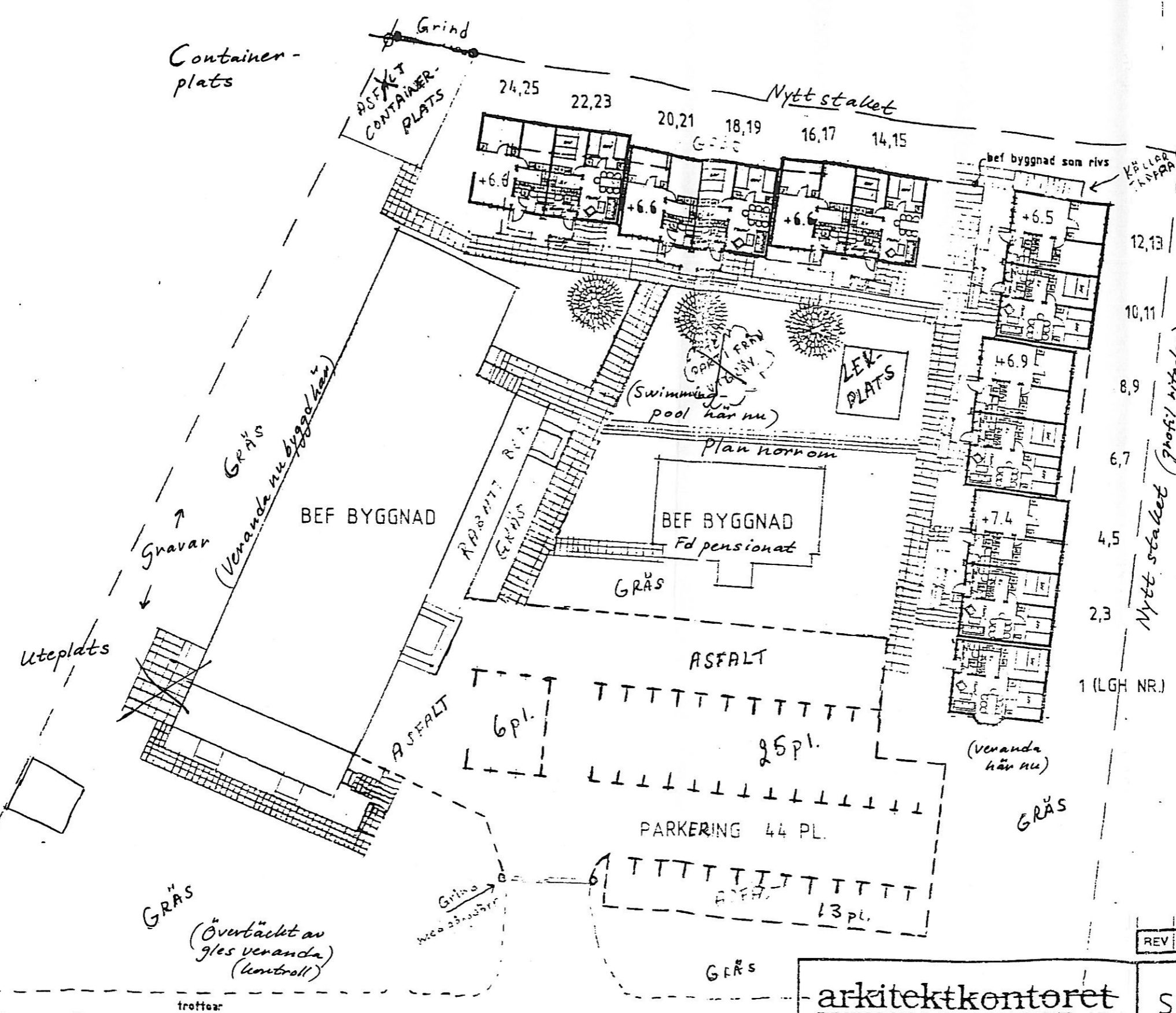
Sammanfattning

På Solberga 4:8, inom den centrala delen av den vikingatida/tidigmedeltida bopplatsen i Köpingsvik, gjordes våren 1991 en förundersökning vid vissa markarbeten. Denna utgjorde etapp 3 av de arkeologiska undersökningar som har gjorts vid byggnationer på fastigheten 1990-91. Arbetet för etapp 3 bestod av kontroll vid stolpnedsättning, avbanning av grästorv, plattläggning etc. Bopplatsens kulturlager, som finns här, påträffades på vissa ställen intakt, på andra var det omört. Förutom det 0,1-0,3 m tjocka kulturlagret framkom även några enstaka anläggningar, det tidigare kända djupa avfallsdiket och ett stolphål, samt fynd i form av slagg, keramik, bit av bryne samt obrända djurben.

Solberga 4:8 är en av de ur vetenskaplig synvinkel mest intressanta i Köpingsvik, på vilken stora undersökningar gett en god bild av den vikingatida/medeltida hantverksplatsen. Därtill har den även visat på spår från ännu äldre tider, både bronsålder och gravar från äldre järnålder samt vendeltid. Den är dock även en av de mest exploaterade fastigheterna i Köpingsvik, och i mitten av 1990-talet har detta i flera fall skett utan länsstyrelsens tillstånd och utan undersökningar. Endast på några få ställen kan nu den äldre markytan, med det omplöjda kulturlagret och ett tunt lager grästorv, ses. Önskvärt vore att dessa ytor förblev orörda, som framtida referenspunkter. Därtill är det av stor vikt att all exploatering här föregås av en arkeologisk undersökning, för att ge en komplett helhetsbild. Trots tidigare resultat har området ändå för nästan var undersökning visat sig vara än mer komplext och bjudit på ny kunskap.

Bild på omslaget: Det svarta kulturlagret från vikingatid/medeltid syns vid P-platsen på Ölands Wårdshus. Det framträdde vid borttagning av det äldre bärlagret inför asfalteringen våren 1991. Foto H Schulze.

uppläsa
 KLM 373/91
 Lst 220-419-91

REV	ANT	REVIDERINGEN AVSER	SIGN	DATUM

arkitektkontoret
 ERIKSSON & WESTERLUND AB
 Box 21 387 00 Borås 0485-120 08
 Larmgatan 5 392 31 Kalmar 0480-209 20

SOLBERGA 4:8
 NYBYGGNAD AV UTHYRNINGSLÄGENHETER
 SITUATIONSPLAN

RITAD AV: 11/7 1990
 HANDLAGGES AV: *CO*

SKALA 1:400
 ARBETSNUMMER: 202F
 RITNINGNUMMER: A1
 REV: 1

V Ä G 1 3 6

Inledning

I samband med uppförandet av nya byggnader och ombyggnad av gamla på fastigheten Solberga 4:8 i Köpingsvik, Köpings socken, Borgholms kommun, har Kalmar läns museum åren 1990-91 gjort ett antal arkeologiska undersökningar. De två största gjordes våren och hösten 1990 och benämns etapp 1 respektive etapp 2. Den här rapporten behandlar etapp 3 som utfördes våren 1991 och gällde markplanering, uppsättning av staket etc, allt en följd av de föregående byggnadsarbetena. För kostnaderna för undersökningen svarade liksom tidigare Ölands Wårdshus AB, Köpingsvik.

Följande rapport behandlar arbetet på fastigheten ur en mer teknisk synvinkel, d v s vad som gjorts och vad som kom. Den mer kulturhistoriska tolkningen, liksom ritad profil och fyndbeskrivning, kommer att arbetas in i den större rapporten över etapp 1 och 2. För övrigt, vad gäller topografi m m, hänvisas till kommande rapport, till äldre rapporter liksom till urvalet i litteraturlistan (t ex Johnson & Schulze 1990).

Uppdrag och arbetsmetod

Villkoret för förundersökningen var att den skulle ske som en schaktningsövervakning och att schakten vid behov skulle dokumenteras. Förundersökningens resultat skulle visa om ytterligare undersökningar behövdes. Samtidigt fanns i länsstyrelsens beslut flera villkor och ändringar av planerna för arbetet. De redovisas nedan under respektive område. Det antikvariska arbetet gjordes som övervakning vid avbaning och annan schaktning, lagerföljd i plinthål m m dokumenterades, påträffade fynd samlades in.

Topografi, fornlämningsmiljö och kulturhistoria

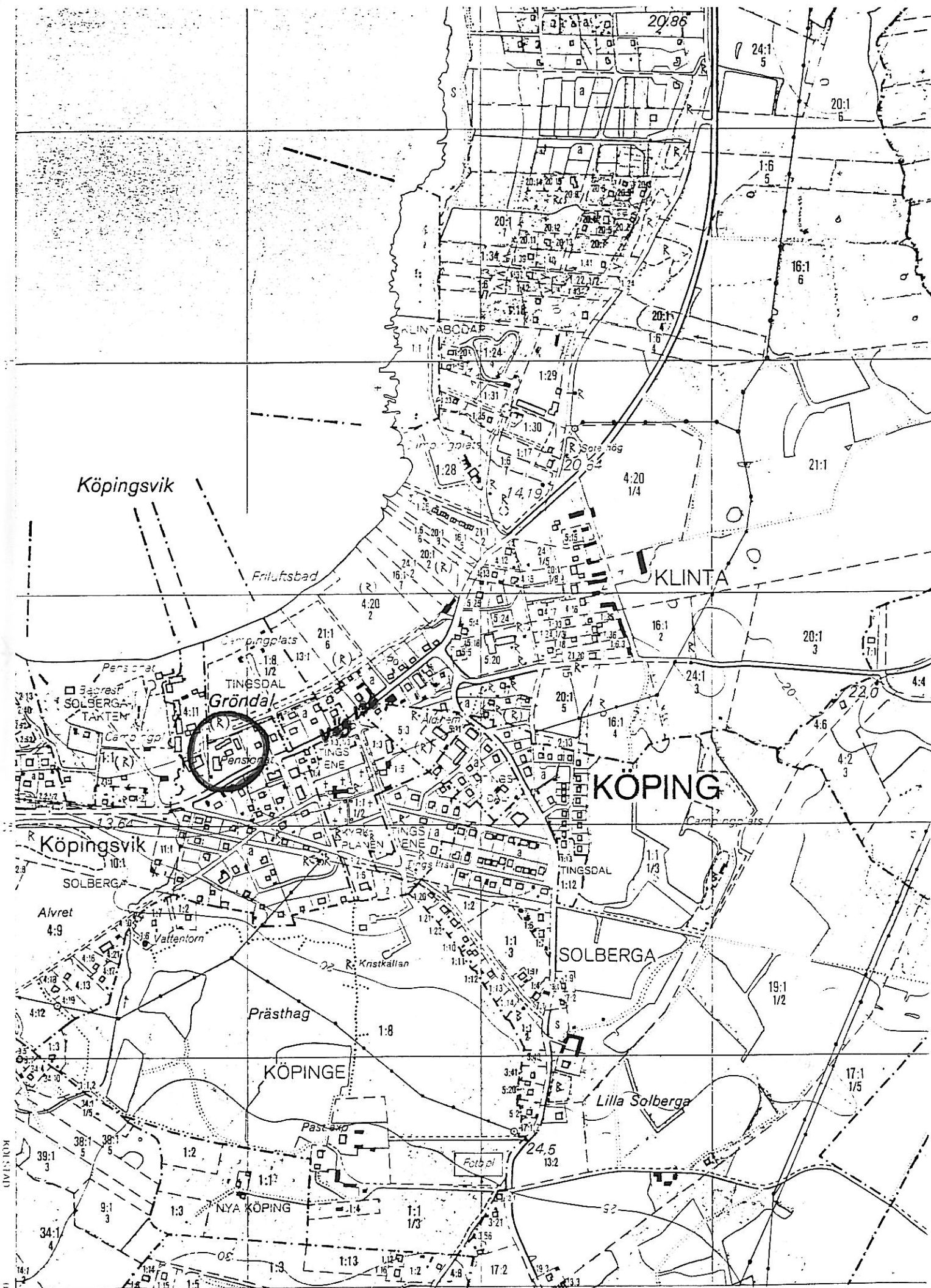
Solberga 4:8 sluttar svagt ner mot Köpingsviken i norr. Marken består av sand och fint grus, vid väg 136 i fastighetens södra del av strandvallsgrus. Det tunna jordlagret har tidigare odlats, därtill har man på vissa ställen i början av 1900-talet tagit grus. På Solberga 4:8 finns täktrester i sydöstra delen vid väg 136. I hela området finns rester efter både en stenåldersboplats, med gravar, en dito från bronsåldern samt en handelsplats från vikingatid/tidig-medeltid. Den sistnämnda låg huvudsakligen under och norr om väg 136. Området har i nyare tid legat relativt öde med några enstaka gårdar (bl a ett vårdshus). På 1920-talet (?) startades den pensionärsrörelse som under olika namn har pågått på fastigheten under resten av 1900-talet. Sedan mitten av 1990-talet bedrivs rörelsen (med ny ägare) under namnet StrandborG Tourist & Conference Center.

Resultat från schaktningsövervakningen

Nedan redovisas planeringsarbetena på fastigheten, i ordning efter länsstyrelsens beslut och med villkor angivna. Sammanlagt undersöktes ca 80 m².

Containerplats med grind, i nordvästa hörnet av tomten

Villkor från länsstyrelsen var att beläggningen endast skulle bli ett tunt lager grus, ej asfalt, då detta är ett av de få orörda partierna på tomten. Schakten för två grindstolpar var så pass stora som 1,1 x 1 m då de skulle ha stagstolpar intill sig. I det västra schaktet syntes endast omrörda lager. Det var det kommunala VA-schaktet, utmed körvägen i södra gränsen av Tingsene 1:14, som här böjde av något åt sydväst in mot Solberga 4:11-tomten. I schaktet för östra grindstolpen var lagerföljden denna: ca 0,25 m påförd sand och mylla, ca 0,1 m mörkt *kulturlager*, därunder sand. Här hade även under vikingatiden stått

en stolpe - ett *stolphål* syntes i sanden. Det var 0,17 m i diameter, 0,2 m djupt, med fyllning av grå sand och flera skörbrända stenar i ytan samt i mitten.

(Containerplatsen finns numer i fastighetens nordöstra hörn och i det hörnet nordvästra är det gräsmatta och gungställning.)

Uteplats sydväst om restaurangbyggnaden

Villkor från länsstyrelsen var att den föreslagna uteplatsen i sydväst flyttades till att ligga söder och sydöst om restaurangbyggnaden. Detta i stället för i sydväst, då här finns ett par gravanläggningar, då synliga som låga förhöjningar.

Avbanningen av det översta grästorvslagret skedde under antikvarisk kontroll, därpå lades sedan sand och gångplattor. Vid kontrollen tillvaratogs en del fynd i ytan av det mörka lagret – *kulturlagret*, omplöjt i äldre tid – som fanns under grästorven. Fynden utgjordes av bl a en *krukskärva*, bit av ett *bryne*, några bitar *flinta*, *spikar*, *nitar*, troligen bitar av *ämnesjärn*, *slagg*, *obrända ben* samt bitar av *recent keramik* från efter 1850.

(Idag har plattor även lagts i sydväst och en lång veranda, på plintgrund och numera överbyggd med tak, sträcker sig utmed en stor del av den västra sidan av restaurangbyggnaden. Gravarna kan inte längre skönjas.)

Planen norr om gamla pensionatsbyggnaden

Här var det först aktuellt att anlägga ett stenparti, vilket dock utgick. Villkor från länsstyrelsen var att skulle detta anläggas, skulle läns museet först få tillfälle att göra ett mindre provunderschakt. Här hade nämligen 1975 synts en förhöjning och det är okänt om den döljer en gravanläggning, en forntida byggnadslämning eller en äldre byggnad från nyare tid. Då här sedan 1975 har varit påfyllt med jord (från 1975 års utbyggnad), var det inte nödvändigt att göra någon kontroll för den lekplats och plattläggning som gjordes på detta område. (Provundersökningen utfördes ej).

(Idag är den stor del av området överbyggt av en stor, ovan mark belägen swimmingpool. Endast en bråkdel av ytan mellan husen är fri.)

Asfaltbeläggning av parkeringplatsen

Planen framför byggnaderna, P-platsen, skulle utvidgas och asfaltbeläggas. Villkor från länsstyrelsen var att det *grophus*, vilket delvis undersökts 1983 och finns under grästorven söder om gamla pensionatsbyggnaden, inte skulle överäckas med asfalt. Därtill skulle avbanningar utanför tidigare pålagt och hårdgjort område kontrolleras. Så skedde även. Området i sydost är till viss del redan undersökt (1983) eller påverkat av äldre tiders grustäkt.

Matjordspåläggning inom området

Harpad matjord skulle läggas ut på gräsytorerna i ojämna områden och gångar med plattor läggas på vissa ställen. Villkor från länsstyrelsen var att man inte skulle lägga på de få orörda ytorna på tomten med mer än ett par cm, för att ha kvar referenspunkter. Dessa finns i väster, sydväst, sydöstra hörnet och där grophuset är. Ingen kontroll har gjorts av detta arbete.

Sydost om restaurang-
utbyggnaden.
Pålagd grusfyllning och
något av matjorden
banas av.
Här påträffades fynden.
Från sydost.

Framför (söder) om
gamla pensionat-
byggnaden. Stakning av
området som ska
asfalteras - läge för
grophuset utmärkes.
Från väster.

I södra tomtgränsen
planeras (P - platsen),
den gamla grus-
fyllningen banas av.
I förgrunden före detta
grustäkt med dump-
massor från arkeologisk
undersökning.
Från söder.

Öland 2.
Köpings sn.
Solberga 4:8
1991, etapp 3
KLM. 373/ 91
Foto: Hella Schulze
(ej negativ)

Framför gamla pensionatbyggnaden gammal grusfyllning banas av, övre delen av kulturlagret ses. Från norr.

Sydöstra gränsen mot väg 136. Före detta grustäckt fylls upp. Från väster.

Sydöstra gränsen mot väg 136. Före detta grustäckt fylls upp. Till höger dumpmassor från arkeologisk undersökning. Från nordväst

Schakt för staketstolpar utmed tomtgränserna i norr och öster

Villkoret från länsstyrelsen var att arbetet skulle ske under antikvarisk övervakning och viss dokumentation. Först skulle de nya stolparna sättas i samma hål, men de var för grunda och på för olika avstånd. Hål för nya grävdes på 3,15 m avstånd från varandra - det tredje staketet sedan 1970 utmed norra gränsen. Staketet i norr utgick från de två schakt som gjorts för grindstolpar in till containerplatsen, vilka låg i linje.

Inget anmärkningsvärt kom i de övriga stolphålen utmed norra gränsen. På vissa ställen syntes orört *kulturlager* under den jord, som fyllts på här 1975, men i de flesta fanns bara betongklumpar efter tidigare stolphål, trärester etc. De sista 10 meterna mot öst kontrollerades ej, då detta redan gjorts 1975 för VA (se rapport hos RAÄ).

Även stolparna utmed östra tomtgränsen var för grunt satta och på olika avstånd. Hål för 29 nya stolpar grävdes på 3,15 meters avstånd från varandra. Profilen följde det gängse mönstret för denna fastighet och liknande norr om väg 136; på de första ca 15 m från vägbanken syntes endast grovt grus (vilket ändå innehåller anläggningar), därefter ett tunt *kulturlager* vilket blir tjockare längre ner i den svaga slänten och som tjockast, ca 0,3 m, på 40-50 m och norrut räknat från vägbanken.

Slutord

Solberga 4:8 är en av de antikvariskt mest intressanta fastigheterna i Köpingsvik. Stora undersökningar på denna tomt har gett kulturlager, avfallsdike, två parallella strandmurar, huslämningar, verkstadsfynd, hantverksavfall, träklädda brunnar, rika gravar från romersk järnålder och vendeltid etc (Hagberg 1973). Den är dock en av de mest exploaterade och detta har ibland skett utan länsstyrelsens tillstånd och utan arkeologiska undersökningar. Endast på få ställen kan nu ses den äldre markytan, med det omplöjda kulturlagret och ett tunt lager grästörv och vilken kan antas vara ungefär samma nivå som den på vikingatid/tidigmedeltid. Önskvärt vore att dessa ytor förblev orörda, som framtida referenspunkter. Därtill är det av stor vikt att all exploatering här föregås av en arkeologisk undersökning, för att ge en komplett helhetsbild. Trots tidigare gott kunskapsläge har området för nästan var ny undersökning visat sig vara än mer komplext och bjudit på ny kunskap, t ex bronsålderslämningarna eller de äldre järnåldersgravarna som låg under boplatslagret (Schulze 1987, 1993).

Kalmar 2001 01 15

Hella Schulze
antikvarie

Bilagor:

- Bil 1. Utdrag ekonomisk karta, sk 1:10 000
- Bil 2. Situationsplan, sk 1:400
- Bil 3. Enkel fyndförteckning

Litteraturförteckning

- Hagberg, U E, 1973: Köping på Öland. *TOR 1972/73*. Uppsala.
Johnson, M & Schulze, H 1990: Köpingsvik. *Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Rapport. Medeltidsstaden 77*. Göteborg.
Pettersson, K G, 1958: Ett gravfält från Klinta, Köpings socken, Öland. *TOR*. Uppsala.
Schulze, H, 1986: Det forntida Köping. *En bok om Köping och Egby*. Borgholm.
Schulze, H, 1987: Köpings socken. *Ölands järnåldersgravfält*, vol I. Kalmar.
Schulze, H 1993: Utgrävningarna vid Köping skola 1991. I: *Kalmar Län..* Kalmar.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	220-419-91
Kalmar läns museums dnr:	373/91 (obj nr 13/91)
Landskap:	Öland
Kommun:	Borgholm
Socken:	Köping
Fastighet:	Solberga 4:8
Fornlämning:	RAÄ 216
Ek karta:	5H 1b Köping (551)
X-koordinat:	6306,18
Y-koordinat:	1555,42
M ö h:	5-7
Personal:	Hella Schulze
Tid:	18/3 – 19/6 1991 (3,5 arbetsdagar)
Uppdragsgivare:	Ölands Wårdshus AB, Box 63, 387 02 Köpingsvik
Dokumentationshandlingar:	Förvaras i Kalmar läns museums arkiv; 1 rapportmanus i original med 2 kartkopior 7 färgfoton (arbetsmaterial) 1 profil 1 fyndförteckning

FYNDFÖRTECKNING

Solberga 4:8, Köpings sn, Borgholms kommun, Öland. RAÄ 216, Etapp 3
19991.

KLM dnr 373/91 (obj nr 13/91)

LST dnr 220-419-91

Från avbaning av planen sydost om restaurangbyggnaden (P-plats):

Keramik, 1 krukskärva, 10, 5 g. Oglaserad, gulbrun utsida (vendiskt gods?)

Skifferbryne, halv ovandel med en del av öglan

Flintavslag, övrigt, kristianstadsflinta.

Slagg, 3 bitar, 13,3 g.

Spikar, nitar, tenar, järn, 38,7 g. Tre av tenarna troligen ämnesjärn.

Hornspill, 1 stycke, 3,8 g.

Djurben, 5 obrända, 1 bränt. Spjälkade, 14 g.

Recent keramik. Stengods, saltglaserat, efter 1850. Rödgoods, dito. 26,5 g, 3 bitar.

Fynden kommer att införas i löpande fyndförteckning för etapp 1-2.